

โครงการ	โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานโบราณคดีไทย-กัมพูชา ปีงบประมาณ 2562
หน่วยงาน	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
ลักษณะโครงการ	204 อบรมเชิงปฏิบัติการ
ยุทธศาสตร์	ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์
กลุ่มเป้าหมาย	ประเด็นการจัดการความรู้ ด้านการเรียนการสอน/ การผลิตบัณฑิต 1) อาจารย์และบุคลากรภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี 2) นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดี
เป้าหมาย	อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาได้รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานโบราณคดีกัมพูชาเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน และการทำงานที่เกี่ยวข้อง

แนวการปฏิบัติที่ดีเรื่องการจัดโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานโบราณคดี บทนำ

ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร มีบทบาทและหน้าที่หลักในการผลิตบุคลากรที่สามารถประกอบอาชีพด้านโบราณคดี การอนุรักษ์ และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีความรู้ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ เป็นที่ต้องการและมีความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ ตามทิศทางการพัฒนาทั้งของประเทศไทยและสากล

การนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (Socio-Cultural Community) หนึ่งในเสาหลักการเป็นประชาคมอาเซียน ใน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมามีวัตถุประสงค์ทั้งในการพัฒนามนุษย์ เน้นการบูรณาการด้านการศึกษา และการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนด้วยการสร้างความรู้สึกร่วมกันเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียนร่วมกัน ภาควิชาโบราณคดีได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรสาขาวิชาโบราณคดีในระดับต่าง ๆ ให้เกี่ยวข้องกับงานโบราณคดีของกลุ่มประเทศในอาเซียนมากขึ้น ทั้งการเพิ่มรายวิชา การจัดอบรม การจัดกิจกรรมทัศนศึกษา และการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้อง

โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานโบราณคดีถือเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรูปแบบโครงการคือการแลกเปลี่ยนความรู้และการหาความร่วมมือทางวิชาการระหว่างภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี กับหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาอื่น ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานโบราณคดี งานอนุรักษ์ และงานจัดการทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มประเทศในอาเซียน เพื่อให้อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาของภาควิชาได้นำความรู้ที่ได้จากการฟังบรรยาย การพูดคุยแลกเปลี่ยน การลงพื้นที่แหล่งโบราณคดี มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน และการทำงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

แนวการปฏิบัติที่ดี

1) การวางแผน (Plan)

1.1) ภาควิชาโบราณคดีจัดการประชุมภายในภาควิชาเพื่อวางแผน จัดทำโครงการและงบประมาณ การสรุปข้อมูลเบื้องต้นเรื่องสถานที่ สถาบันหรือหน่วยงานที่ต้องประสานงาน เป้าหมายของโครงการ และแนวทางการนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาตามความเหมาะสม

1.2) ภาควิชาโบราณคดีจัดทำโครงการเพื่อเสนอขอความคิดเห็นต่อคณะกรรมการคณะโบราณคดี

1.3) เมื่อโครงการได้รับการอนุมัติ ภาควิชาโบราณคดีจัดการประชุมภายในเกี่ยวกับรายละเอียดการดำเนินการด้านต่าง ๆ การจัดตั้งคณะกรรมการโครงการ และการวางแผนรายการที่ต้องดำเนินการ เช่น การติดต่อประสานงานกับบุคลากรและหน่วยงานหรือสถาบันภายนอก -- กรมมรดกวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมและวิจิตรศิลป์ ประเทศกัมพูชา

1.4) การวางแผนกำหนดการเดินทาง การทัศนศึกษาแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน และพิพิธภัณฑ์ และการร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลกับการพูดคุยเพื่อหาความร่วมมือทางวิชาการระหว่างภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี, สำนักศิลปากรที่ 5 ปราจีนบุรี และกรมมรดกวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมและวิจิตรศิลป์ ประเทศกัมพูชา

1.5) การกำหนดเป้าหมาย จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย (ก) คณาจารย์และบุคลากรภาควิชาโบราณคดี จำนวน 12 คน และ (ข) นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดี จำนวน 8 คน

2) การปฏิบัติการ (Do)

2.1) การทำบันทึกขออนุมัติเพื่อเดินทางและนำนักศึกษาไปราชการตามกำหนดการ และทำเรื่องขอยืมเงินตรงจ่ายของโครงการ

2.2) การทำบันทึกขออนุมัติจ้างเหมาบริการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในโครงการ

2.3) การประสานงานวิทยากรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.4) การจัดเตรียมข้อมูลในส่วนของภาควิชาโบราณคดี สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงาน สถาบัน หรือบุคลากรภายนอก

2.5) กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมโครงการตามวัน เวลา (วันที่ 6-11 มีนาคม 2562) และสถานที่ที่กำหนด (จังหวัดชลบุรี จันทบุรี และสระแก้ว กับจังหวัดพระตะบองและบันทายมีชัย ประเทศกัมพูชา)

2.6) การประเมินผลและสรุปผลโครงการเพื่อนำส่งคณะโบราณคดี

3) การตรวจสอบ (Check)

3.1) การประเมินระดับความพึงพอใจและความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการ จากการพูดคุย สอบถามทั้งในรายบุคคลและรายกลุ่ม พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการทั้งคณาจารย์และนักศึกษาได้รับความรู้มากขึ้น เกี่ยวกับงานโบราณคดีและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศกัมพูชา และได้รับประสบการณ์ที่จากการลงพื้นที่จริง โดยผู้เข้าร่วมโครงการนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนทั้งความรู้ในงานวิชาการโบราณคดี การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม และการจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา การทำงาน และการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

4) การปรับปรุง (Act)

ทางคณาจารย์และบุคลากรในภาควิชาโบราณคดี ได้ประชุมกันภายในภาควิชาถึงผลการประเมิน และข้อสรุปของโครงการ เสนอถึงความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางโบราณคดีกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์แห่งมาเลเซีย งานโบราณคดีในประเทศเมียนมาร์ รวมถึงการเพิ่มกลุ่มเป้าหมายนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาโบราณคดี เพื่อเข้าร่วมโครงการด้วย

ผลที่เป็นประโยชน์ต่อการผลิตบัณฑิต/ การเรียนการสอน

1) ด้านความรู้ ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้รับความรู้เพิ่มเติมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากการฟัง บรรยาย พูดคุย แลกเปลี่ยน และการลงพื้นที่แหล่งจริง เช่น

- ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศกัมพูชา เช่น สมัยวัฒนธรรมก่อนโหบินเนียน-สมัยหินใหม่ที่แหล่งโบราณคดีถ้ำละอองเสปียน และสมัยโลหะ ที่แหล่งโบราณคดีภูมิสไนย์

- วัฒนธรรมเขมรโบราณสมัยก่อนเมืองพระนครและสมัยเมืองพระนครในเขตจังหวัด พระตะบองและบันทายมีชัย หรือพื้นที่ด้านทิศใต้ของเทือกเขาพนมดงรัก ที่ปราสาทแม่บน ปราสาทบาแสด ปราสาทบันทายฉมาร์

- ความสัมพันธ์ทางโบราณคดีระหว่างพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยกับภูมิภาค ตะวันตกเฉียงเหนือของกัมพูชา

- รูปแบบ เทคนิค การจัดแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นประจำแหล่ง โบราณคดีภูมิสไนย์ และพิพิธภัณฑ์ประจำจังหวัดพระตะบองและบันทายมีชัย ประเทศกัมพูชา

- เทคนิคการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานหินที่ปราสาทบันทายฉมาร์ในประเทศ กัมพูชา

- การจัดการแหล่งโบราณคดีและมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศกัมพูชา

2) ด้านการปฏิบัติ ทางคณาจารย์และบุคลากรในภาควิชาโบราณคดีได้นำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนมาใช้พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เช่น

ระดับปริญญาตรี

- 300 160 พิพิธภัณฑสถานวิทยา
- 300 210 เทคโนโลยีสมัยโบราณ
- 300 211 โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 19
- 300 230 โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- 300 330 โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- 300 351 กายวิภาคศาสตร์สำหรับวิชาโบราณคดี

ระดับปริญญาโท

- 300 513 โบราณคดีภาคสนาม 2
- 300 521 สัมมนาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- 300 533 สัมมนาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาใช้ในการเรียน การทำรายงานในประเด็นต่าง ๆ และการวางแผนใช้ข้อมูลเพื่อทำหัวข้อวิทยานิพนธ์

ทั้งนี้ มีการเสนอแนวทางการจัดทำโครงการร่วมทางโบราณคดีระหว่างไทยและกัมพูชา และการวางแผนเพื่อแลกเปลี่ยนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้มีโอกาสได้เรียนรู้และฝึกงานทางโบราณคดีในประเทศต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการ ประสบการณ์การทำงานทางโบราณคดี และการเสริมสร้างทัศนคติในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น

ความท้าทายในอนาคต ปัญหา และแนวทางแก้ไข

ในอนาคต ผลที่ได้จากโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางโบราณคดีจะถูกนำมาต่อยอดในการจัดการเรียนการสอนหรือการผลิตบัณฑิตในลักษณะของโครงการความร่วมมือ หรือโครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรและนักศึกษา ภายใต้การจัดทำข้อตกลงและแผนปฏิบัติการความร่วมมือด้านการศึกษาและด้านการวิจัยระหว่างภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี กับหน่วยงาน หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียน

อย่างไรก็ดี ด้วยข้อจำกัดเรื่องงบประมาณอาจทำให้การจัดทำโครงการร่วม หรือโครงการแลกเปลี่ยนในอนาคตมีปัญหาและอุปสรรค ซึ่งทางภาควิชาโบราณคดี วางแผนแนวทางแก้ไขโดยการหางบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานหรือสถาบันระดับชาติและนานาชาติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการศึกษาด้านโบราณคดีและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในไทยและอาเซียน

ตัวอย่างความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ

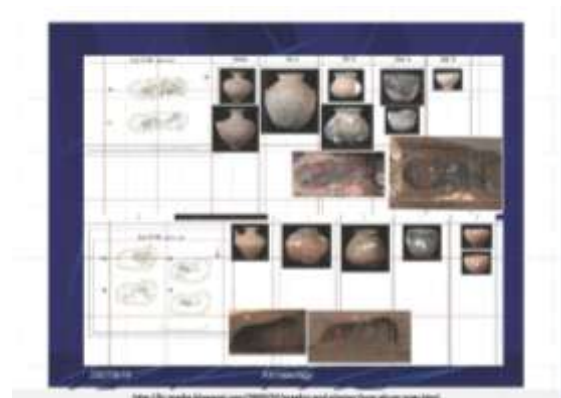
1) 300 230 โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ปริญญาตรี)

- แหล่งโบราณคดีละอองสเปียน (ถ้ำสะพาน) เป็นแหล่งโบราณคดีประเภทถ้ำและเพิงผา หินปูน ลักษณะสันฐานแบบคาร์สต์ กำหนดอายุได้ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยก่อน-สมัยวัฒนธรรมโอบินเนียน (หว่าบิन्ह) ประมาณ 20,000 ปีมาแล้วโดยพบหลักฐานเครื่องมือหินกะเทาะสองหน้า แบบวัฒนธรรมโอบินเนียน หลักฐานการฝังศพในสมัยหินใหม่ กำหนดอายุประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว นับเป็นแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีสำคัญอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ เช่น ถ้ำหว่าบิन्हในประเทศเวียดนาม ถ้ำหมอเขี้ยว ถ้ำหลังโรงเรียน และเพิงผาบ้านไร่ ในประเทศไทย

ตัวอย่างการนำข้อมูลแหล่งโบราณคดีละอองสเปียนมาทำเป็นสไลด์ประกอบการสอนหัวข้อ
“Hoabinhian and Para Neolithic” รายวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

- แหล่งโบราณคดีภูมิสไนย์ แหล่งโบราณคดีสมัยโลหะ (สมัยเหล็ก) ถึงสมัยประวัติศาสตร์ ตอนต้น ในพื้นที่ตอนบนของทะเลสาบโตนเล กำหนดอายุประมาณ 1,000-2,500 ปีมาแล้ว ร่วมสมัยกับกลุ่มแหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมบ้านเชียง และลุ่มแม่น้ำมูลตอนบนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย รวมถึงแหล่งโบราณคดีสำคัญต่าง ๆ ในภาคกลางเช่นแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาวและแหล่งโบราณคดีบ้านพรหมทินใต้ โดยความสำคัญของแหล่งคือการพบหลักฐานที่แสดงถึงความขัดแย้งภายในและระหว่างกลุ่มสังคม ทั้งหลักฐานร่องรอยบาดเจ็บที่พบบนกระดูก ร่องรอยการถอนฟันตัดซี่ที่สองด้านบนสำหรับเปิดพื้นที่ในการขัดฟัน ฟันเขี้ยวให้มีปลายแหลมคล้ายเขี้ยวสัตว์ และอาวุธเครื่องมือเหล็กประเภทต่าง ๆ

ตัวอย่างการนำข้อมูลแหล่งโบราณคดีภูมิสไนย์มาทำเป็นสไลด์ประกอบการสอนหัวข้อ “Metal Age in Mainland Southeast Asia” รายวิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2) 300 513 โบราณคดีภาคสนาม 2 (ปริญาโท)

- ความรู้ที่ได้จากโครงการขุดค้นแหล่งโบราณคดีละอองเสปียน ด้านการวางแผนขุดค้นแหล่งโบราณคดีประเภทถ้ำและเพิงผาหินปูน การวางแผนและการจัดการการทำงานให้เหมาะกับสภาพอากาศและฤดูกาล การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เช่น แหล่งโบราณคดีที่รถเข้าถึงได้ยาก ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีห้องน้ำ ฯลฯ การเขียนโครงการหรือวางแผนการทำงานในระยะยาว (5-10 ปี) การป้องกันปัญหาน้ำดินทรุดหรือผนังดินถล่มในกรณีการขุดค้นหลุมขุดค้นที่มีพื้นที่จำกัดและมีความลึกมาก (กรณีนี้คือหลุมขุดค้นขนาด 4X4 เมตร ลึกประมาณ 12 เมตร เทคนิควิธีการขุดค้นและการบันทึกข้อมูลที่ปรับเปลี่ยนตามสภาพความเหมาะสม

- ความรู้ที่ได้จากโครงการขุดแต่งและบูรณะปราสาทหิน – ปราสาทบันทายฉมาร์ ด้านการวางแผน การเขียนโครงการ การประเมินลำดับความสำคัญของพื้นที่ว่าตรงบริเวณไหนต้องทำการขุดค้นและบูรณะตามลำดับก่อนหลัง การประเมินงบประมาณ และการจัดทำงบประมาณทั้งจากหน่วยงานและเอกชน เทคนิคการบันทึกข้อมูลผังหินตก-หินหล่น ผังหินที่ถูกรื้อ การขุดแต่ง เทคนิคการบูรณะด้วยวิธีอนัสติโลซิส และปัญหาการทำงานขุดค้น-ขุดแต่ง บูรณะ และอนุรักษ์ปราสาทหินจากกรณีตัวอย่างของปราสาทบันทายฉมาร์

ภาพระหว่างการขุดแต่งและการบูรณะบริเวณด้านหลังปราสาทบันทายฉมาร์ พ.ศ. 2559-2560

การทดลองต่อประกอบหินและการบูรณะปราสาทบันทายฉมาร์ด้วยวิธีอนัสติโลซิส พ.ศ. 2559-2560